

ÚTIRAJZ

Watzatka Ágnes

Bécsi anziksz egyházzenéről

2006 januárjában a bécsi Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként három hetet töltöttem az osztrák fővárosban, ahol XIX. századi, német eredetű népénekeink történetét próbáltam felderíteni. Bár e fagyos napokban 8–10 órát a legkülönbözőbb könyvtárakban töltöttem, gyalogos sétáim alkalmával igyekeztem egy-egy templomot is útba ejteni, remélve, hogy a helyi egyházzenei gyakorlatba is betekinthetek.

Egy kedd este a *Maria am Gestade-templomba* (Parti Szűz Mária-templom, a Duna-csatorna partján) tévedtem be, és nagy meglepetésemre este fél nyolckor a szép gótikus templomban gyülekezni láttam a híveket. A padban találtam egy „Gotteslob” énekeskönyvet (ez a német „Éneklő Egyház”), és vártam a mise kezdetét, amikor valaki kedvesen egy fekvő alakú, kék, kottás könyvet nyújtott felém. Egy gitár szólalt meg, majd kissé orrhangon egy elektromos orgona, és egy nagyon éles hangú lány kezdett el énekelni meglehetősen magasan. Heves lapozás után néhány idősebb hölgy egy oktávval lejjebb próbált bekapcsolódni, de az alacsonyabb hangokat már nem tudták kiénekelni, így hol énekeltek, hol elhallgattak. A nem túl nagy templomban legalább harmincan voltak, legtöbbször csak lapozgatta a kék énekeskönyvet. A mise folyamán végig így folyt az éneklés, a mélypont a kommúnió alatt volt, amikor a lány áldozni ment, és az elektromos hangszer táncszerű variációkat játszott az áldozási énekre, tangóharmonikaszerű szaggatott stílusban. Kimenetel előtt az énekvezető elment. Szerencsére, mert az orgonista a „Wunderschön prächtige” kezdetű éneket vette, amely az „Egek ékessége” eredeti változata, Bécshez illő háromnegyedes lüktetésben. A nem különösebben értékes ének megváltást jelentett az előzményekből: a jelenlevő harminc ember éneke betöltötte a templomot, még a tangóharmonika jellegű kíséretet is elnyomta, úgyhogy gyorsan lapoztam, és magam is hozzájárultam az este egyetlen, istentisztelethez méltó egyházzenei megnyilvánulásához.

Két nappal később a *Stephansdomba* tértem be este hétkor, és itt is misére készültek. Az orgonista ott ült a jobboldali hajó kisorgonájánál (ez csak annyira „kicsi”, hogy két manuálja és közel harminc regisztere van), és rendesen vezette a jelenlevő 8–10 ember énekét, amely a hatalmas térben eléggé szétszóródott. A „Gotteslob” refrénversei egyszerűen mondván borzalmasak; valamikor az 1960-as években költötték őket egy rossz, primitíven archaizáló stílusban. (Becsüljük meg az Éneklő Egyház gregorián rezponzóriumait!) De az igazi meglepetés az allelujás versnél ért. Az orgonista szépen bejátszotta és beénekelte

az Alleluját annak rendje és módja szerint, ezután ő is, hangszere is elhallgat-
tak. Ekkor a celebráló pap a mikrofonhoz hajolt, s mély átéléssel elmondta (!)
a zsoltárverset, majd az orgonista ismét elénekelt az alleluját, és hangszerén
szép záró kadenciát formált a végére. Azzal a gondolattal jöttem ki a temp-
lomból, hogy több hétköznapi misére nem megyek.

Mivel közben kutatásaim Mária Terézia és II. József egyházi és egyházze-
nei reformjaihoz vezettek, másnap a katolikus teológia könyvtárában Hans
Hollerwegernek II. József intézkedéseiről szóló dolgozatába merültem, de né-
hány óra olvasás után le kellett tennem a könyvet. A kalapos király egyházpo-
litikája mintha a zsinat utáni egyházi törekvések előképe lett volna: a hívek
énekeljenek anyanyelven, hogy értsék, amit énekelnek, és hogy tevékenyen
részt vehessenek a misében; a beszédek és az énekek legyenek a hívek felfogá-
sához igazítva; a régi énekeket tiltsák be és énekeljék az újonnan írt énekeket...
Nem a II. József-i felvilágosodás szelleme kísért ma is, a XXI. században, jó
kétszáz év után?

Ünnepélyességre vágyva mentem el vasárnap a *Stephansdomba*, ahol Mária
Terézia utolsó karmesterének, Gassmannak egyik miséjét játszották. Természe-
tesen, a dóm másként festett a nagymisén, mint hétköznapi. A celebráns lati-
nul énekelt mindent, az olvasmányokat prózában olvasták németül. A zene-
kar és az énekkar a kisorgona mellett, a kordonnal lezárt jobb oldali hajóban
foglalt helyet. Gassmann zenéje néha teljesen olyan, mint Mozarté, mégis hi-
ányzik belőle az a csodás egyéni szín, amely oly jellemző a nagy zsenire. Ez
azonban egyházi műben kevésbé tűnik fel. A zenekar, a harminctagú kórus és
a szólisták is hivatásos muzsikusként voltak. A mise végén a halhatatlan „Wun-
derschön prächtige” csendült fel zenekari kísérettel, és harsogott tőle a temp-
lom. Ezt mindenki tudja és szereti, még a turisták is birkóztak vele a padra ki-
tett szöveg segítségével, és a zenekar egy igazán jó lüktetést adott neki.

A bécsi klasszika zenéje Palestrinához vagy Bachhoz mérten kicsit világias-
nak tűnhet, de mégis jobb bármilyen egyházi könnyűzenénél. Bécsben pedig
olyan természetes bécsi klasszikusokat énekelni a templomban! Végül is ne-
kik ez a saját néphagyományaikból kinőtt nemzeti zene, mely „a vérükben
van”, ők a legilletékesebbek ennek a hagyománynak az ápolásában. Példájuk-
ból nekünk talán épp azt kellene megtanulni, hogy szeressük és ápoljuk saját
értékes hagyományainkat!

Az utolsó vasárnapon az *ágonos kanonokok templomába* mentem, ahol a misén
Palestrina műve, a Missa Papae Marcelli volt „műsor”. Nem is kaptam ülőhe-
lyet, csak egy mellékoltár hideg kőlépcsőjén telepedhettem le. Az énekkar tíz-
tizenkét tagból állhatott (nem láttam őket a magas karzati rács mögött), ez bőven
elég volt ahhoz, hogy hangjuk betöltse a szerény méretű templomot. A misét
végig énekelték, igaz, a pap többnyire németül. Prózában csak a prédikáció
hangzott el, és mivel az evangéliumot is énekelték, a prédikáló atya egyszer
fel is olvastatta azt, hogy mindenki biztosan jól megértse. Az Alleluját egy igen jó
hangú diakónus énekelte az eredeti díszes gregorián változatban, a Miatyánkot

németül énekelte az egész templom. A zsinat után elterjedt szokást követve a prédikáló atya beszéd közben a mellére erősített mikrofonnal végigsétált az egész templomon, hogy mindenki közléről is láthassa és hallhassa őt. Nem volt kiemelkedő szónok, de semmi másról nem beszélt, csak az evangéliumi perikópáról. Minden vasárnap ilyen prédikációt szeretnék hallgatni!

Palestrina miséje és az áldozás alatt trombitán előadott templomi szonáta feledhetetlen élményt nyújtott, és ezt nem rontotta el az sem, hogy a kijáratnál helyes fiatal emberek nyújtották a perselyező kosarat, amelybe az egyházzene támogatására volt illendő papírpénzt dobni. Minden bizonytal itt is megfizetik a szakképzett énekeseket, és az egész templomi gyülekezetből csak nekem okozott gondot a papírpénz...

Vajon nem kellene-e a felvilágosodás után a barokk kort itthon is újra felfedeznünk? Ha az ésszerűséggel, a praktikummal és a tevékeny részvétellel rendben vagyunk, nem kellene-e többet törődnünk sok évszázados örökségünkkel, hagyományainkkal, hogy gazdag jelképrendszerük segítségével közelebb kerüljünk a hittitkokhoz, s újra átélhessük a liturgia fenséges és csodálatos voltát is, mellyel összeférhetetlen lesz a rossz egyházzene?

317 Introitus SUSCEPIMUS (Zs. 47,10. 2. 11. 13. 15)

Isten templomában: Egyházában és a kőből épült templomban hétről hétre befogadjuk Isten irgalmát, annak érzékelhető jeleit (az igét és a szentségeket); ez az ödvösségmú pedig akkor teljeseedik be, amikor a mennyei Jeruzsálem templomában végleg elnyerjük Isten irgalmazását. (ÉE 677)

Zs.: Nagy az Úr és dicséretre /méltó * a mi Istenünknek városában, az ő szent /hegyén.

2. A te neved, ó Isten, és dicséreted kiárad † a földnek legvégső /végéig, * igazsággal teljes a te /jobbod. ANT.

3. Járjatok be Siont és kerüljétek meg /falait, * számláljátok meg annak /tornyait!

4. Mert itt az Isten, a mi Istenünk, † itt lakik örökkön /örökké, * ő vezet minket mündö/örökké. ANT.

Dicsőség az Atyának és /Fiúnak * és Szentlélek /Istennek.

Miképpen kezdetben vala, most és /mindenkor, * és mindörökkön örökké, /amen. ANT.

A Suscepimus introitus az új Graduale Hungaricum-ban.